

Archeologienota

Tielt-Winge – Winge Golf & Country Club

Programma van maatregelen voor uitgesteld
vooronderzoek met ingreep in de bodem

Johan Claeys

2017

1 Administratieve gegevens

Voorafgaand onderzoek:	Bureaustudie: 2017B103 Landschappelijk bodemonderzoek: 2017B229 Betrokken actoren: - Bart Vanmontfort: (erkend archeoloog 2016/00100 en aardkundige) - Johan Claeys (erkend archeoloog 2017/00180)
Locatie:	Sint-Joris-Winge; terreinen van de Winge Golf & Country Club, in het westen grenzend aan de Aarschotsesteenweg, in het zuiden aan de Leuvensesteenweg
Lambert coördinaten	Bounding box coördinaten (Lambert 72 projectie) ZW: x = 184.774,529 m / y = 177.562,3898 m NO: x = 186.320,757 m / y = 178.608,5544 m
Kadastrale gegevens plangebied:	Tielt-Winge 4 afdeling Sint-Joris-Winge sectie B kadasternummers: 159/2E, 159/2G, 161B, 161C, 161G, 161H, 161K, 162A, 162B, 162D, 164F, 164G, 166S, 178L, 179T, 179V, 180N, 181A, 181B, 183A, 184C, 185B, 186A, 187C, 187E, 189A, 191A, 192A, 193F, 208C, 209N, 209P, 209S, 239F, 243N, 245A, 245/2A, 246A, 246B, 247A, 247D, 248B, 248C, 248/2R, 249B, 250A, 251B, 251C, 251D, 252M, 252N, 252S, 252V, 253S2, 253T, 254A, 255A, 255B, 256A, 256B, 256C, 257E, 257L, 257M, 257S, 257V, 257W, 257Y, 257Z, 263F, 275S, 304A, 304C, 305, 306, 311, 312, 313A, 313B, 314A, 314C, 315K, 315L, 315M, 315T, 315Y, 316B, 317M, 320E3, 321D, 322D
Kadastrale gegevens vervolgonderzoek:	Tielt-Winge 4 afdeling Sint-Joris-Winge sectie B - Zone A: 189A, 191A, 247D, 248B, 249B, 250A - Zone B: 243N, 245A, 245/2A, 246A, 246B, 247A, 247D, 252M, 252N, 252S, 252V, 253S2, 253T, 254A, 257L, 257Y - Zone C: 161B, 161H, 161K, 164F, 166S, 178L, 179T, 181A - Zone D: 313A, 314A, 317M, 320E3, 321D Zie Figuur 1.

2 Aanleiding vooronderzoek

Het plangebied betreft een golfterrein waarvan de 18 holes zullen heraangelegd worden. De heraanleg bestaat uit uiteenlopende ingrepen: verlenging/inkorting van banen, heroriëntatie van holes, ontbossing/aanplanting, ophoging/afgraving van terreinen, aanleg van nieuwe drainagegeulen en opvangbekkens (Figuur 3-Figuur 4). De werkplannen beslaan een totale oppervlakte van ruim 300.000 m² (30 ha). Er zal c. 142.500 m³ grond worden verplaatst, in de vorm van uitgravingen die elders op het terrein – vaak binnen dezelfde hole – als ophogingen worden ingezet.

Het totale plangebied bestrijkt een oppervlakte van 71,656 ha groot. Het gewestelijk ruimtelijke uitvoeringsplan (RUP) 'Golfterrein Winge' uit 2014 herroept het gewestplan en duidt het 'Golfterrein Winge' aan als 'gebied voor golfterreinen met overdruk natuurverweving (bestemmingscategorie 'recreatie'). De bepaling 'met overdruk natuurverweving' houdt in dat de functies natuurbehoud en park nevensgeschikt zijn. De voor recreatie noodzakelijke ingrepen zijn toegelaten voor zover de natuurwaarden van het gebied in stand gehouden worden.

Aangezien het plangebied grotendeels is gekarteerd als recreatiegebied en de geplande werken de 3.000 m² overschrijden, dient een archeologienota te worden opgemaakt.

Zie ook het 'Verslag van Resultaten' voor het project Tielt-Winge – Winge Golf & Country Club, dat bestaat uit een bureaustudie (2017B103) en een landschappelijk booronderzoek (2017B229).

3 Resultaten vooronderzoek zonder ingreep in de bodem

Het archeologische vooronderzoek bestond uit een bureauonderzoek (2017B103) en een aanvullend landschappelijk booronderzoek (2017B229). Het plangebied wordt gekenmerkt door een diverse topografie, variërend van de vlakke, natte gronden langs de Wingebeek, over steile beboste hellingen, tot agrarische gronden bovenop het plateau van de Roeselberg. Deze landschappelijke diversiteit uit zich ook in een complexe bodemopbouw, met in elkaar vervlochten verscheiden bodemtypes met klei, (zand)leem of zand als hoofdsubstraat.

Binnen het plangebied is er sprake van één in de Centrale Archeologische Inventaris opgenomen archeologische vindplaats, gelegen in het zuidwesten van het terrein, waar concentraties bouwpuin en aardewerk uit de Romeinse tijd zijn aangetroffen (CAI ID 3232). Er zijn verder archeologische sites bekend op een westelijke uitloper van de Roeselberg (CAI ID's 273 en 275), die zich dus in vergelijkbare topografische omstandigheden bevinden als de delen van het Roeselberg-plateau die zich binnen het plangebied bevinden. Voor de steile hellingen binnen het plangebied zijn er geen parallellen bekend. Op basis van de historische kaarten kan afgeleid worden dat er wellicht sinds geen vindplaatsen uit de nieuwe tijd en nieuwste tijd binnen het plangebied verwacht moeten worden. Wel werden de vlakkere delen van de Roeselberg voornamelijk vanaf de 19e eeuw geleidelijk aan ontbost om als landbouwgrond in gebruik genomen te worden. De vallei van de Winge is reeds langere tijd gecultiveerd, in de vorm van kunstmatige vijvers, landerijen, boomgaarden, tuinen en parken.

Bij het landschappelijk booronderzoek zijn alle bodemtypes aangesneden en herkend die ingekleurd staan op de Bodemkaart. In de praktijk blijkt echter dat de Bodemkaart een vereenvoudigd beeld biedt; de werkelijke situatie is meer divers en de verstoringen die

gepaard gingen met de aanleg van het golfterrein hadden een negatieve impact op de leesbaarheid van de bodemprofielen. Het booronderzoek kon echter op afdoende wijze de mate van verstoring van het plangebied inschatten, zonder dat het mogelijk was om alle individuele ingrepen die gepaard gingen met de aanleg van het golfterrein in 1988 in kaart te brengen. Het biedt tevens een goede case study om de gevolgen van de nieuwe plannen voor de heraanleg te kunnen taxeren.

Het vooronderzoek laat ons toe om een realistisch voorstel voor een volgende fase van het archeologische vooronderzoek op te maken. Er wordt gekozen voor een proefsleuvenonderzoek (Figuur 1-Figuur 2) op de vlakkere delen binnen het plangebied, zowel in de vallei van de Winge (ter hoogte van hole 1), op de vlakkere delen van de top van het plateau van de Roeselberg (holes 6-7 en 5-11) als op het zacht glooiende terrein in het noordwesten (holes 4-14). Er wordt geopteerd voor een uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem, aangezien er rekening gehouden moet worden met de economische belangen van de uitbating van het golfterrein.

Zie ook het 'Verslag van Resultaten' voor het project Tielt-Winge – Winge Golf & Country Club.

4 Vraagstelling en onderzoeksdoelen

Het uiteindelijke doel van het proefsleuvenonderzoek is een uitspraak te kunnen doen over de archeologische waarde van de totaliteit van een terrein door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven. Een proefsleuvenonderzoek garandeert een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed, terwijl de spreiding van de werkputten een maximum aan kenniswinst kan opleveren.

Om het proefsleuvenonderzoek als geslaagd te beschouwen, moeten minstens de volgende vragen beantwoord kunnen worden:

- Kunnen er op basis van het proefsleuvenonderzoek binnen zones A, B, C en D bepaalde delen afgebakend worden waarvan de bodem ofwel volledig verstoord werd ofwel volledig intact is gebleven na de aanleg van het oorspronkelijke golfterrein? Zo ja, duid aan op kaart.
- Zijn er archeologische sporen en/of *in situ* vondstenensembles bewaard in de ondergrond? Zo ja, wat is hun aard (bewoning, funerair, artisanaal,...) en tot welke archeologische periodes behoren deze? Kunnen de archeologische sporen toegeschreven worden aan specifieke structuren?
- Wat is de bewaringstoestand van sporen en/of artefacten?
- Kunnen specifieke archeologische vindplaatsen afgebakend worden in tijd en ruimte?
- Is er sprake van één of meerdere relevante archeologische niveaus? Zo ja, op welke diepte bevinden deze zich?
- Wat is de relatie tussen de sporen, de bodem en de geomorfologische situatie?
- Is er verder archeologisch onderzoek aangewezen? Zo ja, binnen welke zones en in welke vorm?

5 Onderzoeksstrategie- en methode

Op basis van het reeds uitgevoerde bureauonderzoek en landschappelijk booronderzoek (zie 'Verslag van Resultaten') kon worden aangetoond dat, ondanks lokale verstoringe, zones A, B, C en D de grootste kans bieden op het aantreffen van eventuele onverstoord archeologische niveaus. De keuze van de methode voor verder vooronderzoek wordt gebaseerd op de volgende vier criteria:

- is het *mogelijk* deze methode toe te passen op dit terrein?
- is het *nuttig* deze methode toe te passen op dit terrein (levert het iets op)?
- is het overdreven *schadelijk* voor het bodemarchief deze methode toe te passen op dit terrein?
- is het *noodzakelijk* deze methode toe te passen op dit terrein (kosten-batenanalyse)?

Na het reeds uitvoeren van een bureaustudie (2017B103) en een landschappelijk booronderzoek (2017B229) bestaan de mogelijk nog in te zetten onderzoekstechnieken uit:

- ingrepen zonder ingreep in de bodem:
 - geofysisch onderzoek
 - veldkartering
 - verkennend archeologisch booronderzoek
 - waarderend archeologisch booronderzoek
- ingrepen met ingreep in de bodem:
 - proefsleuven
 - proefputten (in functie van steentijdsites)

Alle hierboven vermelde ingrepen kunnen uitgevoerd worden, maar zijn niet allemaal nuttig voor het onderzoek. Veldkartering zal bijvoorbeeld geen betrouwbare informatie opleveren, aangezien de originele bouwvoor voor het overgrote deel van de opnieuw aan te leggen golfbanen (fairways, roughs, greens en bunkers) ofwel afgegraven ofwel begraven is. Verkennend/waarderend archeologisch booronderzoek zou nuttig zijn indien er op dit ogenblik reeds concrete aanwijzingen zouden zijn voor de aanwezigheid van steentijdsites binnen bepaalde zones van het plangebied. Dit is echter niet het geval. Geofysisch onderzoek zou nuttig kunnen zijn voor het in kaart brengen van bepaalde types archeologische sporen (muurwerk, verhardingen, grootschalige ontgravingen, magnetische anomalieën,...). Op basis van het beschikbare historische kaartmateriaal kan echter geconcludeerd worden dat er wellicht geen vindplaatsen uit de nieuwe tijd en nieuwste tijd binnen het plangebied bevinden, waardoor minstens een deel van de mogelijke baten van een geofysisch onderzoek niet opgeleverd zullen worden. In deze fase van het project kunnen de kosten voor de inzet van een vlakdekkend geofysisch onderzoek niet gerechtvaardigd worden. Proefputten zijn een nuttige techniek voor het karteren en waarden van steentijdsites. Hoewel er parallelle vindplaatsen bekend zijn elders op de Roeselberg, zijn er op dit ogenblik binnen het plangebied geen specifieke aanwijzingen om bepaalde zones af te bakenen voor steentijdonderzoek.

Er kan geconcludeerd worden dat een proefsleuvenonderzoek de logische volgende fase is binnen het archeologische onderzoekstraject. Ondanks het feit dat het hier een techniek met impact op de bodem betreft, is het de meest aangewezen onderzoekstechniek om, na het reeds uitgevoerd hebben van een bureauonderzoek en landschappelijk booronderzoek, aanvullende kennis te vergaren over het archeologische potentieel van het plangebied. Het bepalen van de noodzaak van eventuele verdere onderzoeksstappen binnen het

vooronderzoek, in het bijzonder geofysisch onderzoek en/of proefputten, zal afhankelijk zijn van de resultaten van het proefsleuvenonderzoek.

6 Onderzoekstechnieken

Aangezien het reeds uitgevoerde bureauonderzoek en landschappelijk booronderzoek geen uitsluitsel biedt over de eventuele aanwezigheid en omvang van archeologische vindplaatsen binnen het (te verstoren deel van het) plangebied, wordt er gekozen om een vervolgonderzoek met ingreep in de bodem uit te voeren in de vorm van een proefsleuvenonderzoek (zie paragraaf 5 voor de motivatie daartoe).

Binnen het totale plangebied van c. 72 ha wordt zal ruim 30 ha door de geplande werkzaamheden in uiteenlopende mate geraakt worden in de vorm van afgravingen, ophogingen, ontbossingen en aanplantingen. De verstoringdiepte van deze ingrepen is erg divers, maar aangezien er ook tijdens de uitvoering van de werken mogelijk nog afgeweken kan worden van de definitieve plannen, moet er uitgegaan worden van een ingrijpende impact op het eventueel aanwezige archeologische bodemarchief.

Op basis van topografische en bodemkundige condities, was het tijdens het reeds gerapporteerde vooronderzoek (zie 'Verslag van Resultaten') mogelijk om delen van het plangebied uit te sluiten voor verder archeologisch onderzoek. Dit betreft meer bepaald de steilere hellingen, waar de kans op het aantreffen van archeologische vindplaatsen gering is en waar het terrein reeds in grote mate gemodificeerd is in functie van de originele aanleg van het golfterrein. Er blijven op die manier vier zones over (Figuur 1), waarbinnen een proefsleuvenonderzoek wordt aanbevolen:

- Zone A valt grotendeels samen met holes 4 en 14 (volgens de oude routing) of holes 4 en 7 (nieuwe routing). De totale oppervlakte van deze zone bedraagt c. 45.860 m².
- Zone B valt grotendeels samen met holes 5, 11 en 12 (oude routing) of holes 8, 9 en 15 (nieuwe routing). De totale oppervlakte bedraagt c. 55.000 m².
- Zone C valt grotendeels samen met holes 1 (volgens zowel oude als nieuwe routing). De totale oppervlakte bedraagt c. 20.860 m².
- Zone D valt grotendeels samen met holes 6 en 7 (oude routing) of holes 10 en 11 (nieuwe routing). De totale oppervlakte bedraagt c. 36.700 m².

De geplande sleuven zijn 2 m breed, liggen c. 15 m uit elkaar en beslaan 10 % van het te onderzoeken gebied (c. 4.600 m², c. 5.500 m², c. 2.100 m² en c. 3.700 m² voor resp. zones A, B, C en D). Door het graven van kijkvensters in zones waarvoor bijkomende gegevens noodzakelijk geacht worden, moet ernaar gestreefd worden een totale dekkingsgraad van 12,5 % te bekomen. Gezien de complexiteit van het terrein en de impact van eventuele voorbereidingswerken voorafgaande aan het archeologische vervolgonderzoek, moet het proefsleuvenplan als een leidraad beschouwd worden. Wellicht zullen er op het terrein zelf aanpassingen nodig zijn aan de inplanting van de sleuven. Er moet echter gestreefd worden naar een evenwichtige verdeling van de proefsleuven over het te onderzoeken terrein. Ondanks de complexiteit van de ondergrond, wordt er niet uitgegaan van een site met complexe verticale stratigrafie, maar van één sporenvlak. De diepte van het sporenvlak zal echter zeer sterk afhankelijk zijn van de bodemgesteldheid en de reeds in het verleden uitgevoerde ontgravingen/ophogingen.

Er dient specifiek aandacht besteed te worden aan het herkennen en registreren van eventuele steentijdvondsten en, indien relevant, het afbakenen van prehistorische

vindplaatsen. Bij het aantreffen van een *in situ* concentratie aan steentijdvondsten, wordt de opgravingsstrategie in overleg met een steentijdspecialist geëvalueerd en/of bijgestuurd door het inpassen van aanvullende onderzoekstechnieken (archeologische boringen, proefputten,...).

Er wordt geadviseerd om het eventuele vervolgonderzoek in Zone A te laten afhangen van de resultaten van het onderzoek in zones B, C en D. Indien er op basis van het onderzoek van de overige zones kan besloten worden dat de kansen op het aantreffen van archeologische vindplaatsen ter hoogte van het meer geaccidenteerde terrein van Zone A erg klein is, of indien er geen kenniswinst verwacht kan worden binnen die zone, dan kan geargumenteed worden om dat deel van het plangebied niet verder te onderzoeken.

Verder wordt er geadviseerd om binnen zones B en D te vertrekken vanuit een aantal centrale proefsleuven, telkens in de lengte van respectievelijk holes 15 en 5 (Zone B) en holes 6 en 7 (Zone D). Er wordt vanuit gegaan dat een centrale proefsleuf meer inzicht zal verschaffen over waar de eventuele nog niet gedetecteerde grootschalige verstoringen/vergravingen die gepaard gingen met de oorspronkelijke aanleg van het golfterrein zich bevinden. Dit soort verstoringen kunnen niet altijd gedetecteerd worden in boringen en kunnen niet afgebakend worden op basis van proefputten en/of profielputten alleen. Indien uit die centrale proefsleuf blijkt dat voor een bepaalde zone de kans op het aantreffen van archeologische niveaus niet bestaande is, dan kan dat gelden als argument om het vervolg van het proefsleuvenonderzoek in de ruimte in te perken.

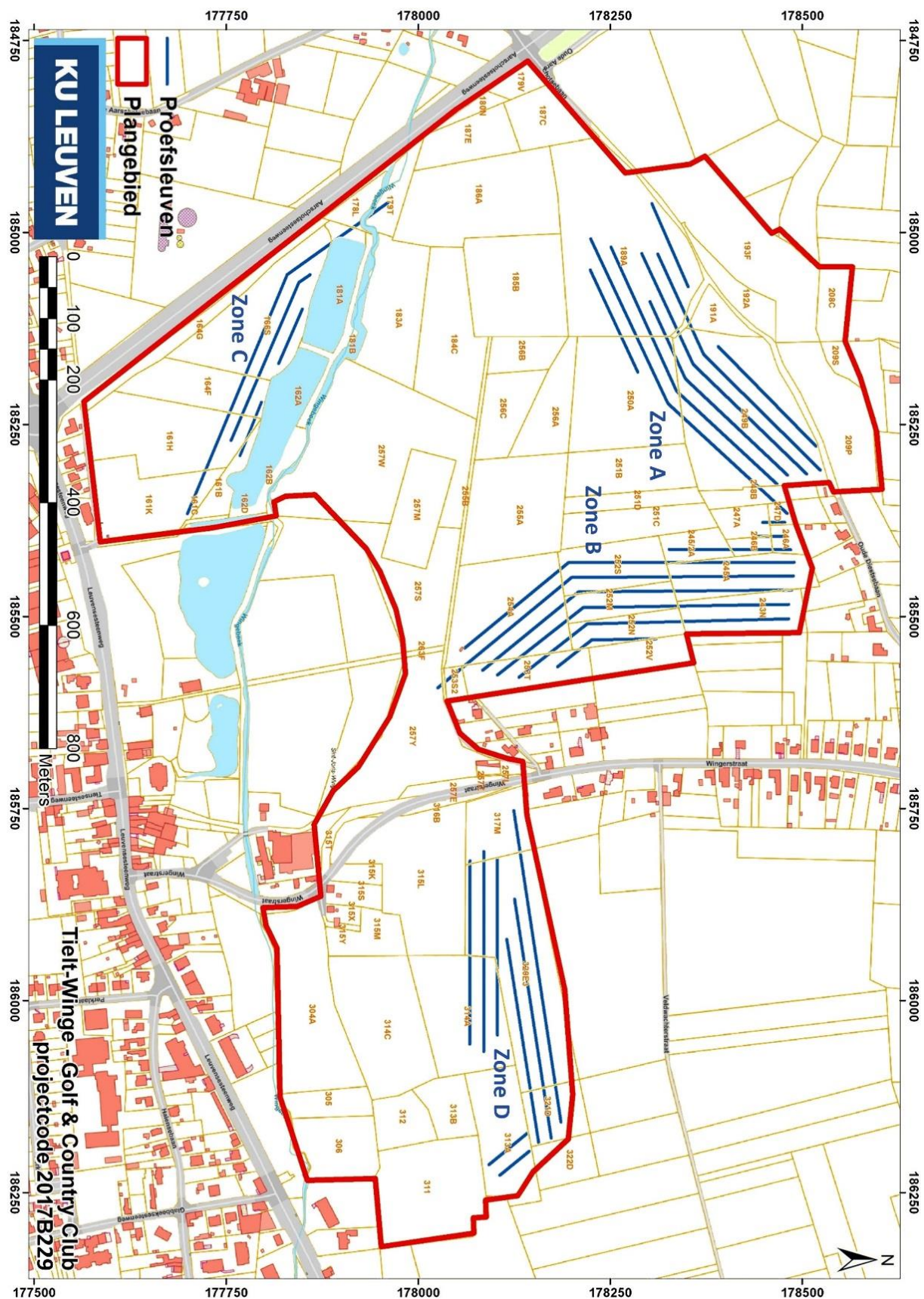
Het uitgevoerde proefsleuvenonderzoek kan als succesvol beschouwd worden, wanneer de hierboven vermelde onderzoeksvragen (paragraaf 4) kunnen beantwoord worden en er uit de resultaten een conclusie kan getrokken worden op basis waarvan:

- ofwel kan gerechtvaardigd worden waarom er geen verder archeologisch onderzoek nodig zal zijn binnen het plangebied.
- ofwel een vervolgtraject kan voorgelegd worden voor verder archeologisch onderzoek binnen het plangebied.

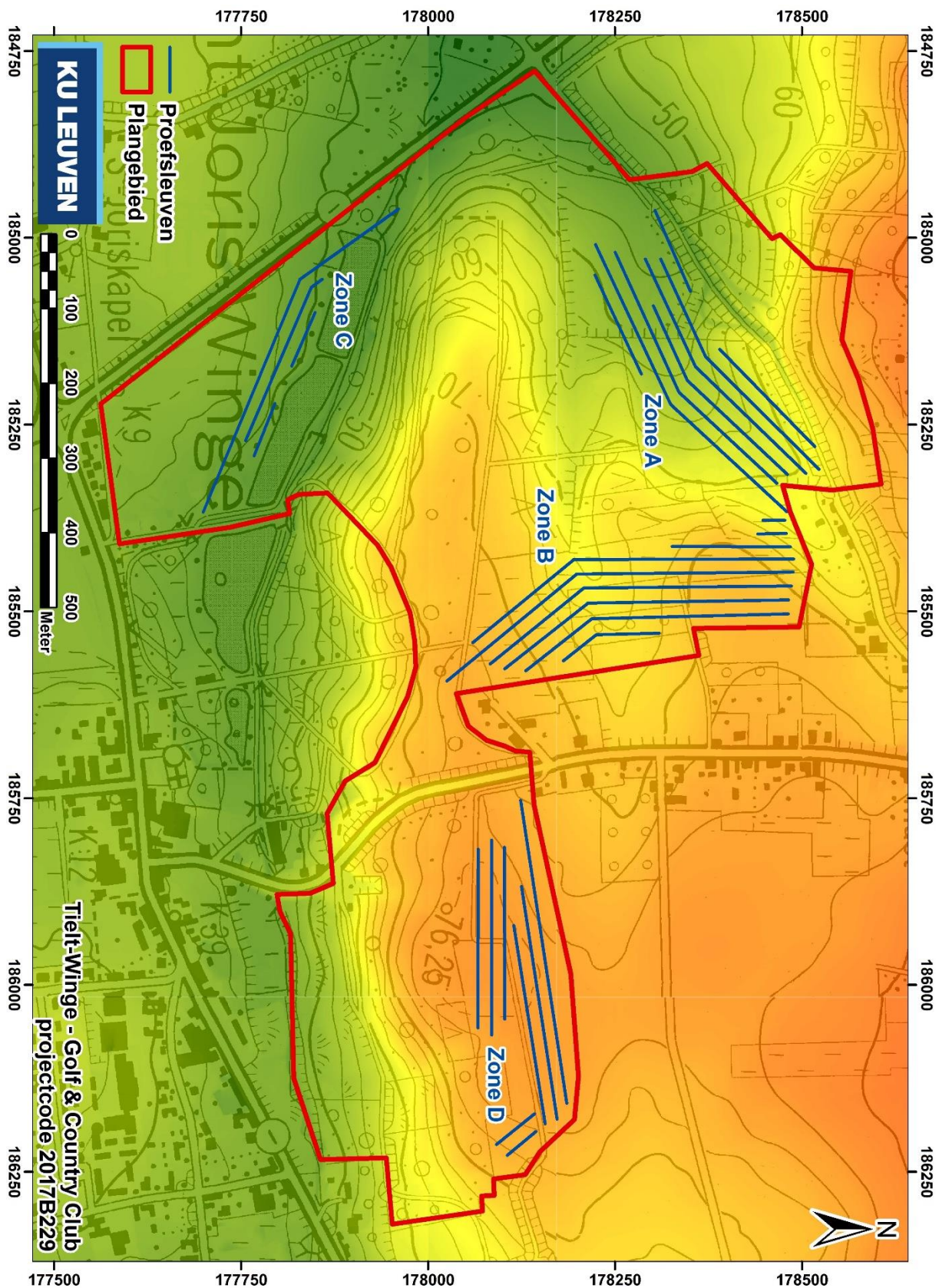
Het onderzoek (zowel het veldwerk, als de uitwerking en rapportage) wordt uitgevoerd zoals beschreven in de desbetreffende paragrafen van de Code van Goede Praktijk (CGP) 2.0.

7 Voorziene afwijkingen t.o.v. de Code van Goede Praktijk

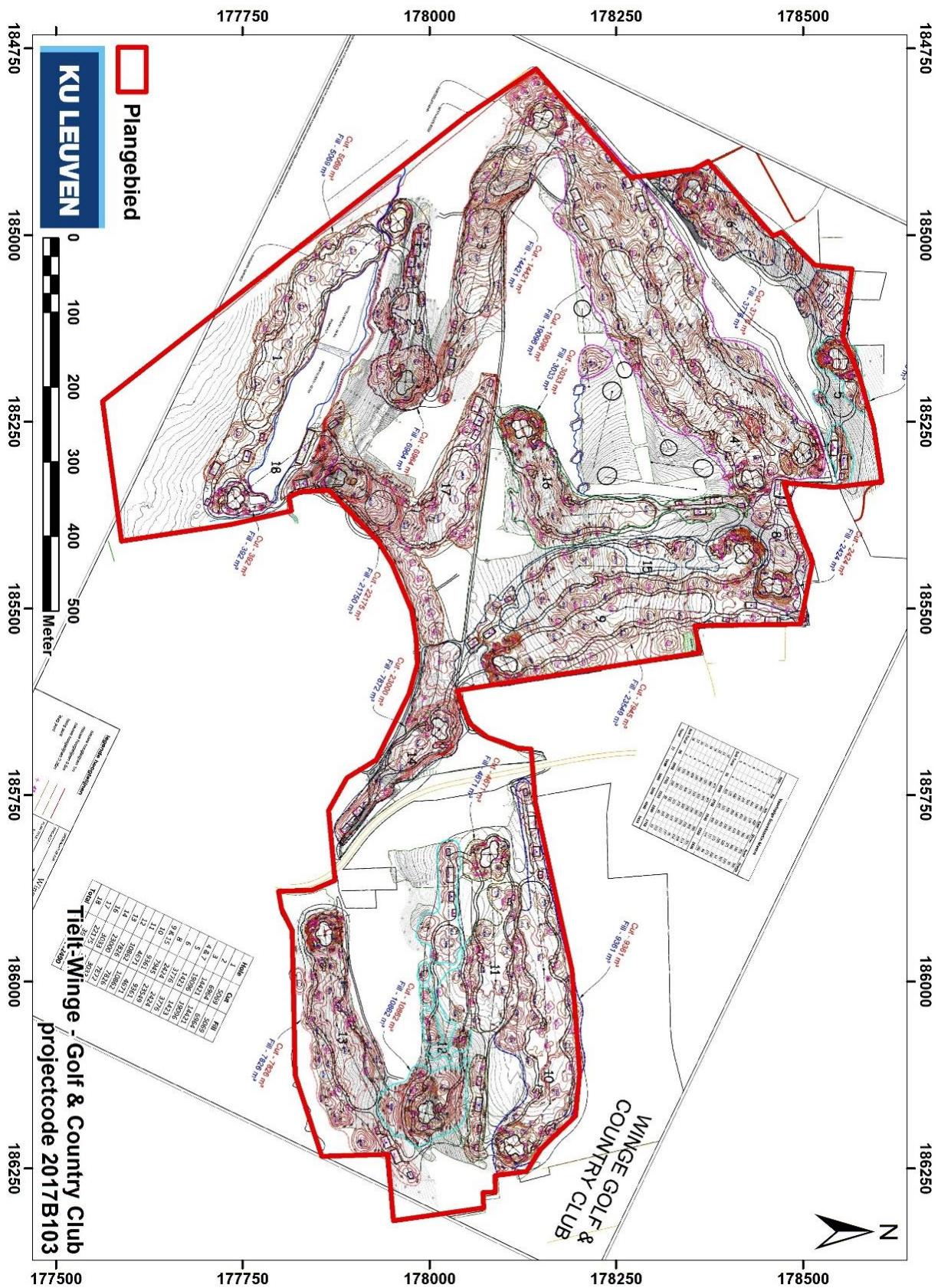
Er zijn bij de opmaak van dit Programma van Maatregelen geen elementen bekend die eventuele afwijkingen ten opzichte van de Code van Goede Praktijk rechtvaardigen.

Figuur 1. Voorstel proefsleuvenonderzoek, geplot op de kadasterkaart van België.

Figuur 2. Voorstel proefsleuvenonderzoek, geplot op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen (© GDI-Vlaanderen) en de topografische kaart van België (© NGI, schaal 1:100.000).

Figuur 3. Werkplannen met indicatie van de geplande ontgravingen.

Figuur 4. Werkplannen met indicatie van de geplande ontbossingen en aanplantingen.